

**VESELĪBA UN
PERSONĪBAS ATTĪSTĪBA:
STARPDISCIPLINĀRĀ PIEEJA**

VPP
Valsts pētījumu
programma

**RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE**

Pusaudžu uzvedības problēmu un emocionālā stāvokļa novērtēšanas skrīninga instrumenta teorētiskais ietvars un sākotnējā struktūra

Pētnieku grupa: V. Perepjolkina, J. Koļesņikova,
I. Krone, Z. Gulbe, L. Nauzere, A. Stepens.

2024. gada 18. – 20. aprīlis

Aktualitāte

- Ļoti būtisks faktors, kas ietekmēja pusaudžu psihisko veselību, ir pandēmija.
- Tas tiek skaidrots ar attīstības īpatnībām šajā vecuma posmā, ar nepieciešamību socializēties, krīžu ietekmi uz pusaudžu un jauniešu psihi, kā arī ar fizisko aktivitāšu samazināšanās negatīvo ietekmi uz psihisko veselību.
- Pētījumi ES liecina, ka pusaudžu vecumā pandēmijas laikā pieauga psihisko un uzvedības traucējumu biežums: **depresija, trauksme, vientulība, atkarības, pašnāvības mēģinājumi.**

(SKPC, 2023)

Aktualitāte

- Latvijā veikts pētījums par pandēmijas ietekmi uz pusaudžu psihoemocionālo veselību apliecināja, ka:
  - pusaudžu psihiskā veselība pandēmijas laikā pasliktinājās – to atzina 54% jauniešu.
  - 37% aptaujāto savu psihisko veselību vērtēja kā sliktu vai ļoti sliktu.
  - 72% pusaudžu pēdējo divu nedēļu laikā bija piedzīvojuši kādu psihiskās veselības problēmu (nomāktība, depresija, trauksme, panika, bieži strīdi, kautiņi, pārmērīga vielu lietošana).

(SKPC, 2023)

Projekta mērķis

- Izstrādāt jaunu datorizētu novērtēšanas sistēmu (CAAT),
- lai mērītu un monitorētu 13-19 gadīgu pusaudžu psihiskās veselības rādītājus,
- īpaši pievēršoties pašnāvnieciskas uzvedības riska faktoru noteikšanai pēc COVID pandēmijas.

Latvijas Zinātnes padome

VPP
Valsts pētījumu
programma

Jaunas datorizētas novērtēšanas metodes izstrāde pusaudžu psihiskās veselības iznākumu mērīšanai un monitorēšanai post-COVID pandēmijas apstākļos

Projekta/līguma nr.

VPP-VM-Sabiedrības_Veselība-2023/6-0002

Psiholoģiskās novērtēšanas instrumentu veidi

Skrininga instrumenti

- Vienkāršākā struktūra
- Mazāk pantu
- Mazāk aizņem laika
- Vienkāršākā datu apstrāde un interpretācija
- Nav nepieciešama padziļināta lietotāju sagatavošana testa lietošanai

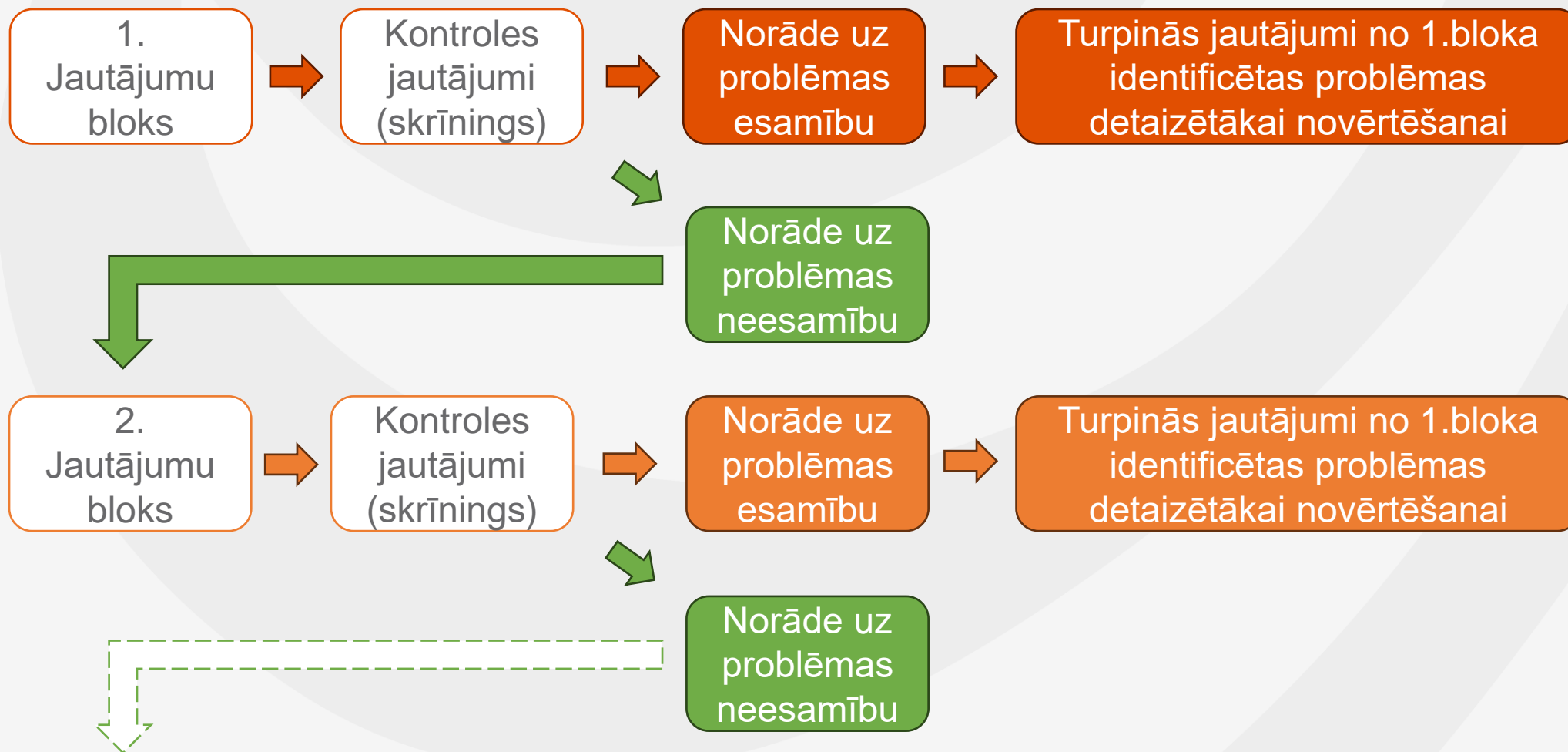
Problēmas esamības agrīnā
atklāšana

Profesionālie novērtēšanas instrumenti

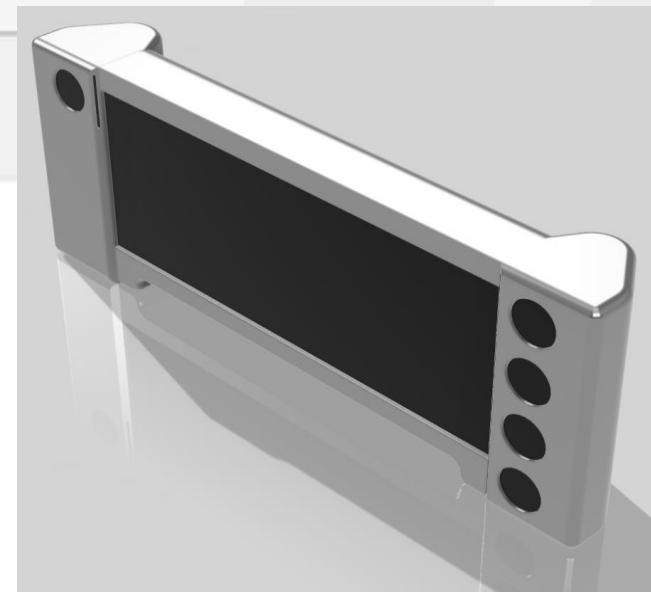
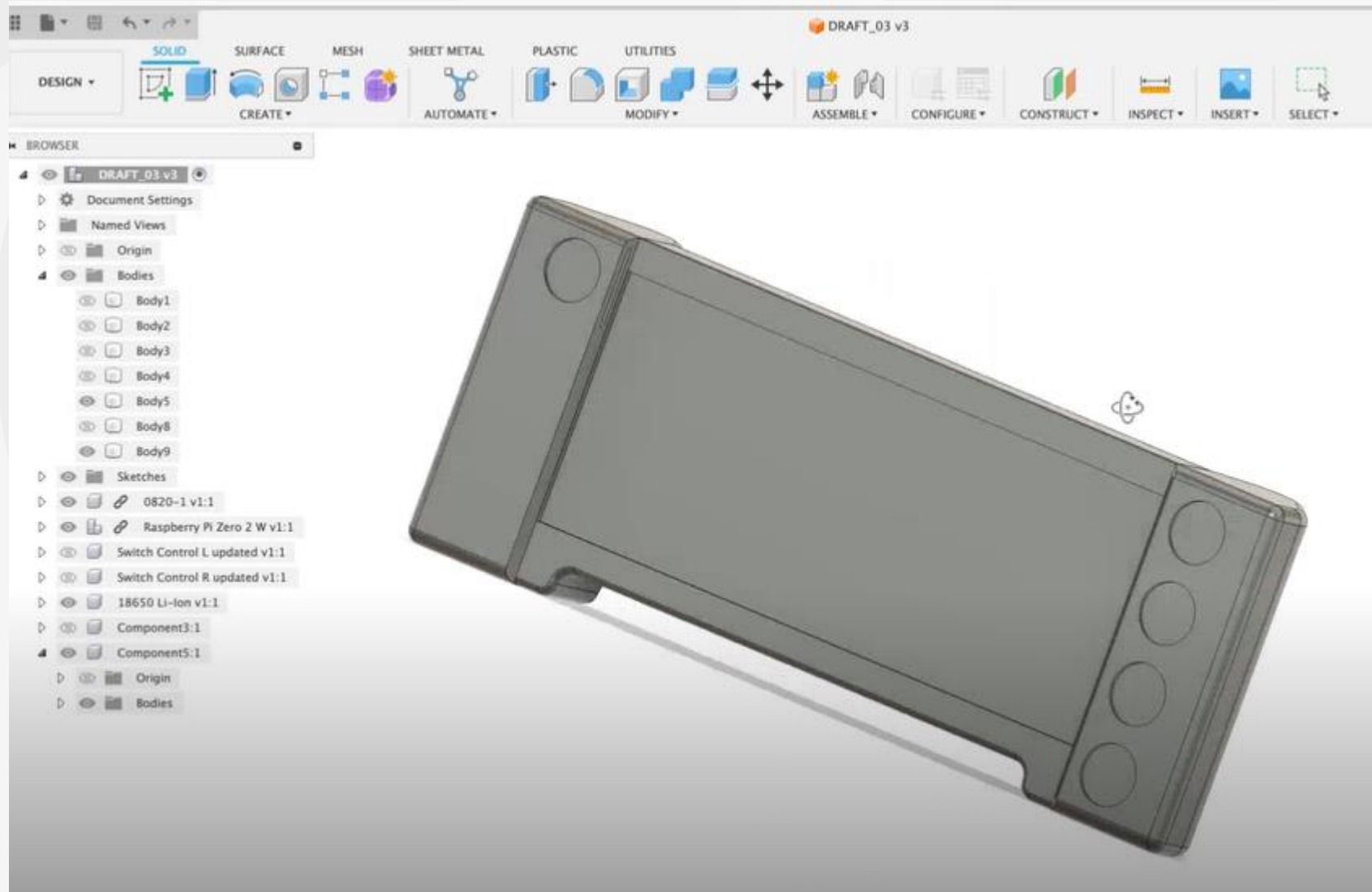
- Sarežģītākā testa struktūra
- Vairāk pantu
- Aizņem vairāk laika
- Sarežģītākā datu apstrāde un interpretācija
- Ir nepieciešama padziļināta testa lietotāju apmācība testa lietošanai

Identificētās problēmas padziļinātā
izpēte

Plānotājs novērtēšanas algoritms (skalu blokos, kuros tas ir iespējams)

Testēšanas ierīces maģets

Teoretiskais koncepts

- SSK-11 Starptautiskais slimību klasifikators
International Classification of Diseases 11th (ICD-11)

- disorders
  - ▷ Catatonia
  - ▽ Mood disorders
    - ▷ Bipolar or related disorders
    - ▽ Depressive disorders
      - ▷ **6A70 Single episode depressive disorder**
      - ▷ 6A71 Recurrent depressive disorder
      - 6A72 Dysthymic disorder
      - 6A73 Mixed depressive and anxiety disorder
      - GA34.41 Premenstrual dysphoric disorder
      - 6A7Y Other specified depressive disorders
      - 6A7Z Depressive disorders, unspecified
    - ▷ 6A80 Symptomatic and course presentations for mood episodes in mood disorders
    - ▷ Substance-induced mood disorders
    - ▷ 6E62 Secondary mood syndrome
    - 6A8Y Other specified mood disorders
    - 6A8Z Mood disorders, unspecified

6A70 Single episode depressive disorder

Foundation URI: <http://id.who.int/icd/entity/578635574>

Code: 6A70

Description

Single episode depressive disorder is characterised by the presence or history of one depressive episode when there is no history of prior depressive episodes. A depressive episode is characterised by a period of depressed mood or diminished interest in activities occurring most of the day, nearly every day during a period lasting at least two weeks accompanied by other symptoms such as difficulty concentrating, feelings of worthlessness or excessive or inappropriate guilt, hopelessness, recurrent thoughts of death or suicide, changes in appetite or sleep, psychomotor agitation or retardation, and reduced energy or fatigue. There have never been any prior manic, hypomanic, or mixed episodes, which would indicate the presence of a bipolar disorder.

Exclusions

recurrent depressive disorder (6A71)
Adjustment disorder (6B43)
Bipolar or related disorders (6A60-6A6Z)

Novērtēšanas instrumenta struktūra

Garastāvokļa
traucējumi

Trauksmes vai ar bailēm saistīti traucējumi

Depresija

Manija vai
hipomanija

Panikas lekme

Agorafobija

Sociālā trauksme

Specifiskās fobijas

Ģeneralizētā
trauksme

Novērtēšanas instrumenta struktūra (turpin.)

Somatiskie
simptomi

Obsesīvi-
kompulsīvie
traucējumi

Ar stresu saistītie
traucējumi

Disociatīvie
traucējumi

Apsēstības

Kompulsijas

Posttraumatiskā
stresa traucējumi

Sarežģīti
posttraumatiskā
stresa traucējumi

Disociatīvie
identitātes
traucējumi

Derealizācija-
depersonalizācija

Novērtēšanas instrumenta struktūra (turpin.)

Ēšanas traucējumi

Anorexia Nervosa, Bulimia Nervosa, Binge eating disorder, Avoidant-restrictive food intake disorder

Ierobežota ēšana

Attīrīšanas
(Izvadoša) uzvedība

Mērķtiecīgi paliecināts
enerģijas patēriņš

Bailes pieņemties
svarā

Ķermeņa tēla
traucējumi

Pārēšanās epizodes

Negatīvas emocijas,
kas saistītas ar
pārēšanās epizodēm

Izvairīšanās no
piedalīšanās ar
ēšanu saistītās
sociālajās aktivitātēs

Novērtēšanas instrumenta struktūra (turpin.)

Ar psihoaktīvo vielu lietošanu saistītas problēmas

Ar alkohola lietošanu
saistītas problēmas

Ar narkotiku lietošanu
saistītas problēmas

Smēķēšana

Alkohola lietošana

Problemātiskā
alkohola lietošana

Narkotiku lietošana

Problemātiskā
narkotiku lietošana

Novērtēšanas instrumenta struktūra (turpin.)

Traucējošā uzvedība

Opozicionāri izaicinošā uzvedība

Disociāla uzvedība

Izaicinoša uzvedība

Ietiepīga un
nepaklausīga uzvedība

Negatīvisms

Naidīgums

Zema vilšanās
(frustrācijas) tolerance

Hroniskas dusmas un
aizkaitinājums

Antisociālā
uzvedība

Agresīvā uzvedība

Melošana

Zagšana

Agresija pret
cilvēkiem vai
dzīvniekiem

Agresija pret
nedzīviem
objektiem

Novērtēšanas instrumenta struktūra (turpin.)

Traucējumi atkarību izraisošas uzvedības dēļ

Ar
azartspēļu
spēlēšanu
saistītie
traucējumi

Ar
datorspēļu
spēlēšanu
saistītie
traucējumi

Problemātiskā
sociālo tīklu
lietošana

Problemātiskā
mobilo
telefonu
lietošana

Novērtēšanas instrumenta struktūra (turpin.)

Simptomi vai pazīmes, kas saistītas ar personības īpašībām

Uzmanību meklējoša
uzvedība

Impulsivitāte

Bezatbildība

Neizlēmīgums

Zema pašcieņa

Ekscentrisms

Savdabīgs
vai dīvains
izskats

Savdabīga
vai dīvaina
uzvedība

Perfekcionisms

Pesimisms

Pārgalvība

Pārgalvība

Spilgtu izjūtu
meklēšana

Stūrgalvība

Pakļaujamība

"Man pienākas"
dzīves pozīcija
(Entitlement)

Neiejūtība/
cietsirdība #

Naidīgums #

Negatīvisms #

Zema frustrācijas
tolerance #

Negatīvā
afektivitāte

Depresivitāte

Trauksmainība

Emocionalitāte

Emocionālā
labilitāte

Dusmas un
aizkaitinājums #

skalas ir iekļautas Traucējošās
uzvedības skalu blokā

Novērtēšanas instrumenta struktūra (turpin.)

Simptomi vai pazīmes,
kas saistītas ar izskatu
vai uzvedību

Simptomi vai pazīmes,
kas saistītas ar domu
saturu

Suicidālā
uzvedība

Simptomi, pazīmes vai
klīniskie atklājumi, kas
saistīti ar izziņu

Savrupība
(*Social withdrawal*)

Aizdomīgums

Tīšs paškaitējums

Izkraidība

Paaugstināts
sabiedriskums

Grandiozitāte

Domas par
pašnavību

Slikta koncentrēšanās
spēja

Pašnavības
mēģinājums

Novērtēšanas instrumenta izstrādes posmi

Mērāmo konstruktus noteikšana, tā satura definēšana un pamatošana

Testa pantu sākotnējās kopas radīšana

Testa sākotnējo pantu satura validitātes novērtēšana ar neatkarīgo ekspertu palīdzību; pantu kopas rediģēšana, precizēšana

Veiksmīgāko pantu empiriskā aprobācija klīniskajā un neklīniskajā grupā; testa skalu pirmās versijas izstrāde

Testa gala versijas izstrāde, tās validēšana un standartizēšana

Ambiciozs mērķis un ar to saistītie izaicinājumi

Izaicinājumi

Nepieciešamība sabalansēt mērījuma precizitāti un nepieciešamību pēc iespējas samazināt novērtēšanas laiku un attiecīgi pantu skaitu, kas ir paredzēti katrai mērāmajai pazīmei.

Nepieciešamība izmantot atšķirīgas atbilžu skalas un atšķirīgu novērtēšanai paredzētu laika periodu dažādiem skalu blokiem.

Piekļuve respondentiem un klīniskas grupas ierobežojumi.

Respondentu motivēšana un godīgu ticamu atbilžu iegūšana.

Brīvprātīgo palīgu piesaistīšana datu ievākšanai

Dažādi tehniski izaicinājumi, saistīti ar planšetes funkcionalitātes nodrošināšanu.

Komanda

RSU pētnieku komanda

Ainārs Stepens
Viktorija Perepjolkina
Jeļena Koļesņikova
Ilona Krone
Ņikita Bezborodovs
Linda Nauzere
Zane Gulbe

RSU studējošie

Solveiga Sofija Saulīte,
Linda Beka,
Karīna Borodina,
Anastasija Kovaļova,
Elizabete Lilu Kurklete,
Anastasija Ptičkina,
Marina Jakuņina

RTU kolēģi

Pēteris Apse Apsītis
Ingars Steiks
Ernests Kančevičs

**VESELĪBA UN
PERSONĪBAS ATTĪSTĪBA:
STARPDISCIPLINĀRĀ PIEEJA**

**RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE**

Paldies par uzmanību!

Kontaktinformācija:

Viktorija.Perepojolkina@rsu.lv

Jelana.Kolesnikova@rsu.lv

2024. gada 18. – 20. aprīlis